

ŽENE U MEDIJIMA

STOP UZNEMIRAVANJU
NA RADNOM MJESTU

NACIONALNI IZVEŠTAJ

Žene u medijima:
**nacionalni izveštaj o
uznemiravanju i napadima
na medijske radnice u Srbiji**

Žene u medijima: **nacionalni izveštaj o uznemiravanju i napadima na medijske radnice u Srbiji**

Autorke: Smiljana Mllinkov, Tamara Srijemac, Nataša Kovačev

Izdavač: Granski sindikat kulture, umetnosti i medija "Nezavisnost"

Za izdavača: Darko Šper, predsednik

**Sufinansira
Evropska unija**

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

Ovaj Nacionalni izveštaj nastao je u sklopu projekta "Žene u medijima – Zaustavimo uznemiravanje u radnom okruženju u medijskom sektoru u Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini" koji sprovode Zavod Krog (Slovenija, nositelj projekta), Sindikat novinara Hrvatske, Granski sindikat kulture, umetnosti i medija "Nezavisnost" (Srbija), Mediacentar Sarajevo (BiH) i Društvo novinara Slovenije, uz sufinansiranje Evropske unije.

Novi Sad, avgust 2026.

Prvo e-izdanje

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora i Granskog sindikata kulture, umetnosti i medija "Nezavisnost" i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Podaci o napadima na novinare/novinarke u Srbiji	6
3. Ključni rezultati istraživanja	7
4. Pregled podataka dobijenih iz upitnika	8
4.1. Iskustva povezana sa napadima, uznemiravanjem, diskriminacijom i narušavanjem prava	9
5. Ključna saznanja iz dubinskih intervju	13
6. Kakva su iskustva novinarki u Srbiji?	15
7. Ključna saznanja iz intervju sa ekspertima/ekspertkinjama	18
8. Zaključci i zapažanja	20
9. Preporuke	22

1. Uvod

Iako žene čine većinu zaposlenih u redakcijama u Srbiji, njihov položaj, zarade i uticaj ostaju podređeni muškim kolegama, uz česte onlajn pretnje i seksističke komentare kojima su izložene. Istraživanje sprovedeno u okolnostima društveno-političke krize i protesta ukazuje na to da su medijske radnice izložene visokom stresu, diskriminaciji i napadima, kako od strane prorežimskih tabloida, tako i tokom izveštavanja sa terena.

Ovaj nacionalni izveštaj rezultat je istraživanja sprovedenog kroz distribuciju onlajn upitnika koje su popunile 174 medijske radnice u Srbiji, dubinskih intervju sa sedam novinarki koje su imale različita iskustva sa kršenjem radnih prava, diskriminacijom, verbalnim i fizičkim napadima, te razgovora sa ekspertima i ekspertkinjama iz oblasti radnog prava i rodne ravnopravnosti.

Istraživanje je realizovano u okviru regionalnog projekta **“Ending workplace harassment from the media industry”**, odnosno **„Women in Media”**, koji od 2025. godine sprovode slovenački Zavod Krog uz partnere Sindikat novinara Hrvatske, Media centar Sarajevo, Granski sindikat kulture, umetnosti i medija „Nezavisnost“ iz Srbije i Društvo novinara Slovenije. Projekat finansira Evropska komisija iz programa Citizens, Equality, Rights and Values (CERV).

Među 174 medijske radnice koje su odgovarale na pitanja iz upitnika, većina ima između 38 i 47 godina i zaposlene su na televiziji. Većinom su to novinarke i urednice, ali su upitnike popunjavale i pravnice, administrativne radnice ili žene iz drugih profesija zaposlene u medijima.

Ono što je istraživanje pokazalo jeste da položaj novinarki oslikava širu situaciju rodne ravnopravnosti u Srbiji, koja ukazuje na napredak na nivou usvojenih zakona i propisa, dok u stvarnosti i dalje postoje mnogi izazovi koje treba rešiti.

Srbija je usvojila zakone, kao što su Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Krivični zakonik, koji garantuju jednakost između muškaraca i žena, kao i kažnjavanje za svaku vrstu rodno zasnovanog nasilja. Međutim, žene su u stvarnosti i dalje manje plaćene za isti posao, njihov put ka hijerarhijskom napredovanju je mnogo teži, i izložene su stereotipima i tradicionalnom shvatanju podele na „muške i ženske“ uloge u društvu.

Ako pogledamo položaj medijskih radnica u Srbiji danas, reporterke su te koje se suočavaju sa najvećim izazovima, zajedno sa istraživačkim novinarkama i ženama na vodećim pozicijama u medijima, posebno onim lokalnim.

Od 210 napada na novinare u 2025. godini, koje je registrovalo Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), oko 40% bili su napadi na žene. Pravni stručnjaci čak sugerišu da bi taj broj mogao biti mnogo veći, ali je nevidljiv jer mnogi napadi ostaju zabeleženi samo kao pritisak ili kao napad na medijsku organizaciju u kojoj je ta novinarka zaposlena.

Ovo istraživanje je sprovedeno u veoma specifičnom periodu u Srbiji i u specifičnom kontekstu, s obzirom na društveno-političku krizu koja traje duže od godinu i po dana, još otkad je betonska nadstrešnica pala sa renovirane zgrade železničke stanice i usmrtila šesnaest ljudi, a jednu osobu teško povredila. Od 1. novembra 2024. godine kriza se produbila, a protesti studenata i građana su se intenzivirali, uključujući blokade fakulteta i ulica, obustavu nastave, protestne šetnje, kao i odluku grupe studenata da biciklima idu do Strazbura ili trče do Brisela.

Kako je vreme prolazilo, odgovor vlasti na te proteste postajao je sve represivniji. U proteklom periodu hapšenja demonstranata, upotreba suzavca, šok-bombi, slučajevi policijske brutalnosti i kršenje autonomije univerziteta postali su redovna pojava. Isto važi za pretnje i kampanje blaćenja u prorežimskim tabloidima. Postoje indicije da je policija koristila neku vrstu zvučnog topa tokom velikog protesta u Beogradu 15. marta 2025.

Sve to se odražava na novinare - a možda najviše na novinarke koje izveštavaju sa protesta na terenu, bez mogućnosti za predah i koje su više nego ikada izložene opasnim situacijama u svom radnom okruženju. Njihovu bezbednost ugrožavaju i policija i pristalice vladajuće stranke, a često su uznemiravane ili ometane tokom rada.

Drugim rečima, novinarke su mesecima izložene velikom stresu, pa je zbog toga bilo nerealno očekivati da u većem broju učestvuju u ovom istraživanju.

Još jedan zabrinjavajući trend jeste rastuća polarizacija na srpskoj medijskoj sceni. Postoje mnogi mediji čije je postojanje ugroženo - Al Jazeera Balkans je zatvorena, a grupa medija koja je poslovala u okviru korporacije United Media je, nakon prodaje SBB-a, prebačena u novoosnovano preduzeće Adria News Network, što kod dela zaposlenih i šire javnosti izaziva bojazan da bi se uređivačka politika mogla promeniti. Novinari se tako suočavaju sa dodatnim stresom, uvek imajući na umu da bi im poslovi mogli biti ugroženi.

U isto vreme, prorežimski tabloidi krše Kodeks novinara više nego ikada, šireći lažne i manipulativne vesti. Zbog toga je istraživačima bilo gotovo nemoguće da dođu do novinarki u tim medijima.

2. Podaci o napadima na novinare/novinarke u Srbiji

U Srbiji postoje tri zasebne baze napada na novinare i novinarke - baza Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS), Udruženja novinara Srbije (UNS) i evidencija koju vodi Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM).

Prema podacima iz NUNS-ove baze, 2025. zabeleženo je ukupno 427 slučajeva napada na novinare u Srbiji, dok je od početka 2026. taj broj 72.

U trenutku kada su istraživačice za potrebe ovog izveštaja razgovarale sa pravnikom NUNS-a, Radetom Đurićem (oktobar 2025. godine), sa većim rizicima suočavale su se novinarke koje se bave istraživačkim novinarstvom i one koje su na rukovodećim položajima u manjim lokalnim medijima, a nasilju su posebno bile izložene reporterke koje su poslednjih godinu dana konstatno na terenu. Prema njegovim rečima, baza napada na novinare NUNS-a pokazuje da su u oko 40 odsto slučajeva napadnute novinarke, ali i da postoji tehnički problem jer se registruju napadi na redakcije (*na primer NT*) ali to se u najvećem broju slučajeva odnosi upravo na novinarke.

Udruženje novinara Srbije (UNS) saopštilo je krajem 2025. da je u toj godini zabeleženo 150 slučajeva ugrožavanja novinara više nego u prethodnoj. U njihovoj bazi podataka pobrojan je ukupno 261 napad na novinare tokom 2025.

Početkom avgusta 2026. ANEM je saopštio da je u protekle dve godine šest novinarki i novinara moralo da napusti Srbiju zbog ugrožene bezbednosti, kao i da danas žive u egzilu.

“Među tih šestoro su jedan istraživački novinar, jedna novinarka koja je bila izložena stalnim pretnjama i uvredama, jedan lokalni novinar koji je dobio pretnje smrću od lokalnog nasilnika kojem je suđeno i za ubistvo. U egzilu je i jedan novinar i profesor, koji je bio izložen višegodišnjim pretnjama i napadima na njega i porodicu.”

(Veran Matić, predsednik Upravnog odbora ANEM-a)

Evropska federacija novinara (EFJ) ocenila je da je sloboda medija u Srbiji u sve dubljoj krizi, dok se prostor za rad nezavisnog novinarstva ubrzano sužava. U izveštaju koji prikazuje pogoršanje stanja medijskih sloboda i bezbednosti u Srbiji, EFJ u prvi plan ističe rekordan nivo fizičkog nasilja nad novinarima, pretnje smrću i kampanje blaćenja na internetu, kao i ukorenjenu nekažnjivost i čvrstu političku kontrolu nad medijskim prostorom.

3. Ključni rezultati istraživanja

Zakonodavstvo u Srbiji ne prepoznaje napade na novinarke kao specifičan oblik rodno zasnovanog nasilja, iako se napad ili pretnja koji se odnose na pol, majčinstvo ili seksualnost mogu kvalifikovati kao diskriminacija ili seksualno uznemiravanje prema Krivičnom zakoniku. Međutim, da li će to biti slučaj i u praksi, najčešće zavisi od odluke tužioca.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, usvojen 2021. godine, zabranjuje rodno zasnovano i seksualno nasilje, što obuhvata i radno mesto i javni prostor, pa bi uznemiravanje medijskih radnica takođe moglo potpasti pod odredbe ovog pravnog akta. Međutim, u junu 2024. godine, Ustavni sud je doneo Rešenje kojim privremeno obustavlja primenu Zakona o rodnoj ravnopravnosti dok ocenjuje ustavnost odredbi koje nalažu obaveznu upotrebu rodno osetljivog jezika u javnom životu, pa je, praktično govoreći, zakon suspendovan.

Medijska sfera se posebno uređuje Zakonom o javnom informisanju i medijima iz 2023. godine. On garantuje bezbednost novinara i slobodu izražavanja, ali bez isticanja rodne dimenzije.

Što se tiče napada na novinare i novinarke, veliki broj njih ostaje neprocesuiran jer su pretnje izrečene ili napisane u kondicionalu (uslovnom obliku), na primer: „Trebalo bi te ubiti, silovati, zapaliti...“, što zakonodavstvo u Srbiji ne prepoznaje kao direktan napad.

„Način na koji su ove pretnje izrečene apsolutno zahteva dalju istragu i ne smemo ih jednostrano i automatski odbacivati. Međutim, tužioci ih automatski odbacuju zbog načina na koji su jezički formulisane u kondicionalu - jednostavno nema direktne pretnje, pa samim tim nema ničega - čak ni prekršaja“, rekao je tokom intervjua Rade Đurić, pravnik iz Nezavisnog udruženja novinara Srbije, često angažovan u slučajevima napada na novinare i novinarke.

Većina novinarki sa kojima smo uradili dubinske intervjue, kao i one koje su popunile upitnik o položaju žena u medijima, ukazale su na problematičan odnos nadležnih pravosudnih organa prema slučajevima prijavljenih napada na novinare - a posebno na novinarke. Minimalizovanje ozbiljnosti napada, pokušaji da se počinioци opravdaju ili prebacivanje dela krivice na samu novinarku „koja nije bila prikladno obučena“ ili „trebalo je da čuti i da ne provocira“ samo su neki od primera koje su novinarke navele kao neprimerene reakcije nadležnih.

Činjenica da samo mali broj prijavljenih slučajeva stigne do suda, a da se još manje njih reši u korist novinarki, prema njihovim rečima, deluje duboko obeshrabrujuće.

4. Pregled podataka dobijenih iz upitnika

Više od polovine ispitanih medijskih radnica odgovorilo je da medij za koji rade, ili su do nedavno radile, poseduje interni dokument koji reguliše pitanja napada i diskriminacije na radnom mestu.

Odgovor	Broj ispitanica	Procenat ispitanih
Da	97	55,75%
Ne	25	14,37%
Delimično	/	/
Ne znam	50	28,74%
Nešto drugo	2	1,15%

Ipak, čak polovina ispitanica, njih 87 (50%), izjavilo je da medij za koji rade ne preduzima preventivne mere, poput treninga za zaposlene ili podizanja svesti o maltretiranju i diskriminaciji na radnom mestu.

Na pitanje da li interni dokumenti uključuju zaštitu od seksističkog ili seksualnog uznemiravanja i napada, 154 od 174 ispitanice odgovorile su na pitanje, dok je njih 20 preskočilo.

Među onima koje su odgovorile, 67 (43,51%) je reklo da dokumenti uključuju zaštitu od seksualnog napada, 63 (40,91%) je reklo da ne zna, dok je 21 (13,64%) navela da dokumenti ne sadrže takvu zaštitu.

4.1. Iskustva povezana sa napadima, uznemiravanjem, diskriminacijom i narušavanjem prava

Kada je reč o fizičkim napadima, pretnjama smrću, napadima na imovinu ili opremu, kao i pretnjama fizičkim nasiljem, većina ispitanica, 120 (68,97%), izjavila je da nije doživela nijedan od navedenih oblika nasilja.

Ukupno 23 ispitanice (13,22%) prijavile su da su dobijale pretnje smrću, dok je 18 (10,34%) reklo da je bilo fizički napadnuto.

Skoro četvrtina ispitanica, 42 (24,14%), navela je da je dobijala pretnje, a 18 (10,34%) je reklo da im je imovina bila napadnuta.

Među onima koje su navele takve incidente, većina je doživela više različitih vrsta napada (pretnje smrću, pretnje fizičkim napadom ili fizičke napade). Analiza pokazuje da su tu i novinarke koje rade u Beogradu, kao i u drugim gradovima i mestima, često u lokalnim medijima i u različitim vrstama medija (televizija, onlajn portali itd.). Većina su bile novinarke, ali je bilo i urednica koje rade u neprofitnim, lokalnim i komercijalnim medijima, pa čak i nekih na uredničkim pozicijama u okviru javnih medijskih servisa.

Na pitanje ko je upućivao pretnje ili vršio fizičke napade, većina ispitanica je preskočila pitanje, dok je njih 54 pružilo odgovor. Prema njihovim rečima, najviše fizičkih napada ili pretnji, 28 (51,85%), došlo je od pojedinaca o kojima su izveštavale, dok je 19 (35,19%) reklo da su počinioci bile osobe na koje su naišle na terenu. Kada je reč o pretnjama, 23 (42,59%) je stiglo preko onlajn platformi, 13 (24,07%) od javnih ličnosti, 7 (12,96%) od kolega iz redakcije, dok su nadređeni i sagovornici navedeni po pet puta (9,26%). Nekoliko ispitanica je izjavilo da su počinioci bili policajci.

Većina ispitanica, 27 (50%), prijavila je napade svojim nadređenima ili nadležnoj službi u svom mediju, njih 17 (31,48%) policiji ili javnom tužilaštvu, 14 (25,93%) profesionalnim udruženjima ili sindikatima, dok 13 (24,07%) nije prijavilo incident.

Jedna ispitanica je navela da je želela da prijavi napad, ali je njen urednik to odbio, dok je druga napisala:

„Ne mogu svom napadaču da prijavim da me napada.“

Samo šest ispitanica (14,63%) reklo je da je prijavljivanje dovelo do rešenja, devet (21,95%) je navelo da je slučaj delimično rešen, pet (12,20%) je reklo „u nekim slučajevima da, u drugim ne“, dok je više od trećine, njih šesnaest (39,02%), izjavilo da slučajevi nisu rešeni. Dve ispitanice su prijavile da su dobile otkaz nakon podnošenja prijave.

Tri novinarki (15%) od 20 koje su popunile ovaj odeljak navele su da su pokrenuti sudski ili drugi postupci okončani u njihovu korist, četiri (20%) su rekle da je slučaj rešen na njihovu štetu, dok je tri izjavilo da su postupci još u toku.

Kada je reč o kršenju radnih prava, najčešće je bilo uskraćivanje formalnog ugovora o radu - što je prijavilo 44 (47,83%) od 92 ispitanice koje su odgovorile na ovo pitanje.

Slede, kršenja prava na radno vreme i odmor (43 ili 46,74%), zaštitu od rodne diskriminacije (31 ili 33,70%), pravičnu nadoknadu (28 ili 30,43%), zaštitu u slučaju otkaza (21 ili 22,83%), bezbednost i zaštitu na terenu (14 ili 15,22%), roditeljsko i porodijsko odsustvo (9 ili 9,78%), kao i pravo na sindikalno organizovanje (8 ili 8,70%).

Većina ispitanica, 63 (68,48%) od 92 koje su odgovorile, nije prijavila diskriminaciju ili kršenje radnih prava. Njih 19 (20,65%) prijavilo je slučaj nadređenima ili kadrovskoj službi (HR-u), 11 (11,96%) profesionalnim udruženjima ili sindikatima, a 8 (8,70%) inspekciji rada.

Jedna ispitanica je napisala:

„Prijavila sam seksualno uznemiravanje van posla svojim urednicima - nisu uradili ništa da me zaštite. Takođe sam prijavila kršenje radnih prava kadrovskoj službi kompanije, ali je to zataškano.”

Od 174 ispitanice, više od trećine, 69 (39,66%), izjavilo je da je doživelo neželjene ili ponižavajuće komentare zasnovane na polu ili ženskoj seksualnosti koji su izazvali nelagodu (komentari o izgledu, ženstvenosti, privlačnosti, težini, odeći, ponašanju ili optužbe da „ne razumeju šalu“ ili laskanje).

Negativne, ponižavajuće ili stereotipne komentare - bilo lično ili o ženama uopšte (npr. da su žene nekompetentne, iracionalne ili da „ne mogu da budu sportske novinarki“) - doživelo je 64 (36,78%) ispitanica, dok je 59 (33,91%) navelo da je dobilo neželjene seksističke ili seksualne šale koje su bile ponižavajuće ili su im stvarale nelagodu. Kampanje koje uključuju lažne

informacije ili pokušaje diskreditacije njih kao pojedinaca ili novinarki prijavile su 43 ispitanice (24,71%), dok je 65 (37,36%) reklo da nije doživelo nijedan od ovih oblika zlostavljanja.

Ponižavajući komentari su najčešće dolazili od građana na onlajn platformama, kolega iz redakcije, nadređenih, pojedinaca o kojima su izveštavale, sagovornika, javnih ličnosti i ljudi koje su sretale na terenu. Neke ispitanice su pomenule i kolege iz drugih redakcija.

Većina, 77 (70%) od 110 onih koje su odgovorile na ovo pitanje, **nije formalno prijavila seksističke komentare**. Njih dvadeset pet (22,73%) prijavilo ih je nadređenima ili kadrovskim službama (HR-u), osam (7,27%) profesionalnim udruženjima (sindikatom, novinarskim udruženjima), dve (1,82%) institucijama kao što je Zaštitnik građana (Ombudsman), a četiri (3,64%) organizacijama za prava žena. Nekoliko ispitanica je incidente prijavilo i vlasnicima platformi, članovima porodice ili advokatima.

Od 33 ispitanice koje su prijavile ove slučajeve, samo dve (6,06%) su rekle da je prijava dovela do rešenja, 13 (39,39%) je reklo da nije, dok je 14 (42,42%) navelo da je slučaj delimično rešen.

Kada je reč o seksualnom uznemiravanju, većina ispitanica, 150 (86,21%), izjavila je da nije doživela nijedan od navedenih oblika ponašanja.

Njih šesnaest (9,20%) reklo je da je doživelo seksualno sugestivne zvuke ili gestove, poput zviždanja ili seksualizovanih pokreta. Šest ispitanica (3,45%) navelo je da je primalo poruke u kojima se nude seksualne usluge u zamenu za profesionalne beneficije, a isti broj je prijavio da je putem imejla ili poruka primao pornografski ili seksualno eksplicitan materijal. Takođe, isti broj ispitanica je naveo da su fotografisane ili da su njihove fotografije ili video-snimci (bilo stvarni ili generisani veštačkom inteligencijom) deljeni bez pristanka, sa ponižavajućim ili seksualizovanim sadržajem. Tri ispitanice (1,72%) rekle su da su bile pod pritiskom da stupe u seksualne odnose, uključujući ponovljeno insistiranje nakon odbijanja, pretnje ili ucene, dok je još tri prijavilo izloženost pokazivanju genitalija (egzibicionizmu).

Kao i u prethodnim slučajevima diskriminacije, navedeno je da verbalno i neverbalno seksualno uznemiravanje dolazi od građana na onlajn platformama, kolega iz redakcija, nadređenih, pojedinaca o kojima se izveštava ili sagovornika, javnih ličnosti, kao i od građana koje novinarke sreću na terenu.

Od osam ispitanica koje su podnele prijavu, šest (75%) je izjavilo da to nije dovelo do rešenja. Jedna ispitanica je navela: „Donelo je delimično rešenje u smislu da više nisam morala da budem u kontaktu sa osobom koja me je uznemiravala, ali ta osoba nije sankcionisana ni na koji način.”

Nijedna od ispitanica nije prijavila da su sudski ili drugi postupci pokrenuti kao rezultat verbalnog ili neverbalnog seksualnog uznemiravanja.

Od 174 ispitanice, 35 (20,11%) je reklo da je doživelo neprimereno i neželjeno dodirivanje (uključujući glaćenje kose, dodirivanje donjeg dela leđa itd.), tri (1,72%) su navele neželjeno i nasilno dodirivanje (kao što je dodirivanje grudi ili genitalija, ili prisilno ljubljenje), dok je jedna ispitanica (0,57%) navela pokušaj silovanja ili silovanje. Ukupno 137 ispitanica (78,74%) izjavilo je da nije doživelo nijedan oblik fizičkog seksualnog uznemiravanja.

Među 39 ispitanica koje su odgovorile na pitanje o počiniocima, više od polovine, 23 (58,97%), reklo je da ih je fizički seksualno uznemiravao kolega iz redakcije. Njih 11 (28,21%) navelo je da je to bio nadređeni, 10 (25,64%) je pomenulo sagovornike, četiri (10,26%) su rekle da su u pitanju osobe koje su srele na terenu, dok je po tri (7,69%) navelo da su to bile javne ličnosti ili pojedinci o kojima su izveštavale. Jedna ispitanica je precizirala da je nadređeni bila žena.

Velika većina ispitanica, odnosno njih 33 (84,62%) od ukupno 39, nije zvanično prijavila fizičko seksualno uznemiravanje. Pet (12,82%) je slučaj prijavilo svojim nadređenima u medijskoj kući, dve (5,13%) policiji i tužilaštvu, a jedna profesionalnim udruženjima i/ili sindikatu.

Od onih koje su prijavile uznemiravanje, samo dve (33,33%) su izjavile da je problem delimično rešen, dok je tri (50%) reklo da nije. Samo jedna ispitanica je navela da je pokrenut interni postupak ili medijacija, dok su ostale rekle da nikakav postupak nije pokrenut.

Jedna ispitanica je izjavila: „Rešeno je tako što je on dobio opomenu i to se više nije ponovilo. Takođe sam se preselila u drugi grad, pa ga više i ne viđam. Nije pokušavao da me kontaktira telefonom.“

5. Ključna saznanja iz dubinskih intervjuva

„Minimalizovanje onoga kroz šta sam prošla - pa, to se stalno dešava, pa šta? Bukvalno su mi rekli: 'Nemoj da se uzbuđuješ, većina tih ljudi ne misli ozbiljno.' Da li ja treba da gledam u šolju da bih provalila ko misli ozbiljno, a ko ne? To me nije smirilo - zapravo me je još više uznemirilo, jer same institucije koje bi trebalo da se bave takvim slučajevima imaju takav stav.“

(novinarka iz beogradske redakcije)

Intervjuisane novinarke su primetile da žene u medijima mnogo teže napreduju do rukovodećih pozicija, jer se i dalje smatra važnim da na čelu medija bude neka vrsta „očinske figure“.

Mehanizmi zaštite od seksualnog uznemiravanja ili ne postoje ili su samo „mrtvo slovo na papiru“. Glavni osnov i za uvrede i za komplimente ostaje fizički izgled, i većina komentara se fokusira isključivo na to, što se njihovim muškim kolegama ne dešava.

Novinarke svedoče i o tome da većina njihovih koleginica od sagovornika dobija neprimerene pozive na kafu, pozive i poruke van radnog vremena, kao i komentare o svom izgledu.

„Vlasnik medija se nije ustručavao da iskoristi njeno obrazovanje, a pre svega njen izgled i mladost, tako što ju je angažovao da dočekuje političare koji su gostovali na toj televiziji - ne kao novinarka, već kao hostesa.“

(novinarka lokalnog medija u Vojvodini)

Intervjuisane novinarke doživljavaju sebe kao lake mete, posebno u onlajn prostoru. One ističu da su seksistički i mizogini narativi postali normalizovani i da su česti kako unutar, tako i van redakcija, bez obzira na to da li procedure ili mehanizmi zaštite formalno postoje.

Deleći svoje lično iskustvo sa onlajn napadima i javnim blaćenjem, jedna TV novinarka iz Beograda rekla je da su joj najteže padale pretnje sa rodnom dimenzijom.

„Lakše mi je bilo da podnesem kada neko napiše: 'Treba ti razbiti vilicu o asfalt ili sekiru u glavu', nego kada opisuju kako će me silovati ili ubiti moju ćerku, majku, sestru - bukvalno su detaljno opisivali kako bi te mučili.“

Novinarke su doživljavale seksualno uznemiravanje od kolega i sagovornika, uhođenje, pretnje smrću i silovanjem, onlajn linč i ciljane napade. One su na internetu gotovo svakodnevno izložene vređanju, omalovažavanju i mizoginim komentarima.

„Čitala sam svakakve stvari o sebi - stvari koje ni sama nisam znala o meni - ali kada se to stalno ponavlja, javnost počinje da veruje u to. Duboko sam patila, plakala, osećala se užasno. Onda je došla prekretnica kada sam rekla kolegi da više neću da plačem i da se stresiram. Što se tiče onih koji se kriju iza nadimaka kao što su Miki Maus i slično - odlučila sam da ću ih ignorisati i da ću se suočiti samo sa onima koje zapravo poznajem, i to sam i uradila.“

(novinarka lokalnog medija u Vojvodini)

To kako tretiraju novinare u javnosti i kako se prema njima odnose sagovornici u Srbiji u velikoj meri zavisi od medija za koji rade. U praksi, novinarkе koje rade za medije koji analiziraju i kritički ocenjuju poteze predstavnika vlasti stalno su na meti pristalica vladajuće stranke i tabloida. One su često izložene orkestriranim kampanjama i javnom šikaniranju.

Posebno upečatljiva situacija nastala je nakon pada nadstrešnice na železničkoj stanici u Novom Sadu 1. novembra 2024. godine. Od tada su napadi i targetiranje novinarki iz nezavisnih medija postali učestaliji i intenzivniji. Međutim, napadani su i novinari koji rade za tabloide i javne servise - posebno kada izveštavaju sa protesta - u tim slučajevima napadači su bili građan besni zbog načina na koji ovi mediji izveštavaju o događajima.

Stepen do kojeg novinarka postaje meta zavisi i od tema koje pokriva. Novinarke u Srbiji koje javno govore ili izveštavaju o nasilju nad ženama suočavaju se sa dodatnim pritiscima i pretnjama. Upravo su novinarkе te koje najčešće pišu o rodno zasnovanom nasilju, a nije retkost ni da ih tuže muškarci optuženi za takvo nasilje.

6. Kakva su iskustva novinarki u Srbiji?

Sedam novinarki koje dolaze iz različitih medija - onih sa nacionalnom pokrivenošću, regionalnih ili lokalnih, sa televizije, radija ili iz online medija, iznele su u dubinskim intervjuima svoja iskustva. Neka od njih citiraćemo u ovom nacionalnom izveštaju.

“I dalje je jako prisutno u redakcijama da se žene, novinarke posmatruju kroz to kako izgledaju, a onda su tek na drugom mestu njene sposobnosti i novinarski kapaciteti. Nekim novinarkama, tome sam svedočila, se čak i ne da šansa da nešto probaju profesionalno i prilika da pokažu da bi možda i uspele, odradile nekakav zadatak, da su dorasle nekoj poziciji, nečemu što je možda malo zahtevnije od onog što tada rade, samo zato što se pretpostavlja da ona nije sposobna za to, jer je lepa pa ne može da bude i pametna. I takođe kao što se koleginicama koje se uklapaju u te aktuelne normative lepote, ne da da probaju nešto što se smatra zahtevnijim, isto tako se nekim drugim koleginicama koje se ne uklapaju te normative ne daju neki drugi zadaci jer nisu dovoljno lepe.”
(televizijska novinarka/reporterka)

“U svakoj redakciji u kojoj sam radila, preraspodela posla je izgledala tako da žene obavljaju mnogo više zadataka nego muškarci”.
(novinarka na radiju)

“Po ugovorima je plata tajna, ali svi svima znamo platu, da se razumemo, jer sami pričamo o tome. I onda se ispostavlja da oni u startu imaju bolju pregovaračku poziciju i kada dolaze na razgovor za posao, valjda samim tim što su muškarci, ali i kasnije tokom napredovanja unutar firme. Takođe, mislim da se ne obraća dovoljno pažnje na to što je u Srbiji i dalje mnogo više posla na ženi nego na muškarcu, a tu govorim o poslu izvan posla, o kućnim obavezama i brizi oko dece. Oko toga da se podrazumeva da mama ide na bolovanje kada se deca razbole, a tu onda dolazimo do posebne stvari - oni tebi odobre bolovanje, ali te onda popreko gledaju. Kao - sad si morala da uzmeš bolovanje, a nisi čak ni ti bolesna!”
(novinarka iz Beograda)

“Imam mladu koleginicu koja ima samo 26 godina, radi sa mnom godinu i po dana. Za to vreme, dobila je mnogo neželjenih ponuda, upornih poziva i poruka koje joj nisu prijale, kako putem mobilnog telefona, tako i preko socijalnih mreža od najmanje desetak muškaraca koji rade u istoj medijskoj kući kao i nas dve.”
(novinarka na radiju)

“Tu mislim na primer na komentare poput - super ti je ta suknja, ili kratka ti je suknja mmmm, i tako neki komentari. Mislim da smo mi žene to normalizovale i gledamo na to kao na kompliment, a u stvari je potpuno neprikladno i neprimereno da se takve stvari govore na poslu, jer ako one dođu od strane tvog nadređenog, ti ne možeš ni da kažeš - ej čoveče, nemoj tako da mi se obraćaš, smeta mi to.”

(novinarka iz Beograda)

“U našoj redakciji, od nas dvoje jedno je muško i kada ode on na teren, svakako ne dobije odgovor koji traži, ali nema odnosa ponižavajućeg. Oni svakako neće odgovoriti, ali se odnos prema njemu kao biću potpuno razlikuje. Ja to nisam primetila, valjda zato što se čovek saživi sa tim konstantnim maltretmanom, pa je i očekivano... to je primetio moj kolega... Njemu se nije dešavalo da prevrnu očima, da se podsmevaju, ili da ga ignorišu, da dobacuju.”

(novinarka lokalnog medija u Vojvodini)

Reporterka je naglasila da su novinarke naročito laka meta u onlajn prostoru. I da su tu izložene svakodnevnom i kontinuiranom napadu.

“Samo je pitanje koja će danas biti meta. Znači, uopšte više nije stvar, da li će, nego koja će. I ja stvarno ne mogu dovoljno ni da naglasim koliko je to ponašanje opasno i višestruko štetno po novinarku, znači po ličnost i po profesionalni put i svakodnevno funkcionisanje. Stvarno užasno, užasno utiče na jedan tvoj dan, na to kako ćeš ti da radiš svoj posao i uticaće na kraju dana i na tvoj privatni život.”

“Prvo krenu da degradiraju te kao osobu, da ti prišivaju nešto za šta nema argumenata, a onda kreću sa fizičkim izgledom, što nema nikakve veze sa novinarstvom. I to prihvata zajednica, što je najgore, jer oni to otvoreno kažu ili napišu i navedu ljude da to dalje komentarišu. Okarakterišu te kao alapaču, obavezno kao nečiju švalerku to jest ljubavnicu, jer nemoguće je da vi radite i poslužete bez da neki moćan muškarac ne stoji iza toga. Tek posle određenog broja godina, kreću da se bave time šta ste vi u stvari napisali ili uradili. To je trenutak kada oni shvate da pričaju o novinaru ili novinarki i onda se tu proteže ona floskula da - to što žena može da smisli u svojoj glavi, to nijedan muškarac ne može da napravi takav problem.”

(novinarka lokalnog medija u Vojvodini)

“I deluje mi da je cilj da ta kampanja što duže traje i da bude što mučnija. Jer nekako nije samo da će da te provlače i puste na miru, nego to traje. Prvo idu ti krugovi na mrežama, pa tabloidi štampana izdanja, tabloidi televizija, pa onda te još sporadično pomenu u svojim izjavama javni funkcioneri. E sad, pošto su u mom slučaju, u jednom od tih napada, objavili javno i moje brojeve telefona, ja sam uz sve navedeno dobijala i SMS-ove, poruke na Viber, Whatsapp, pozive sa nepoznatih brojeva, pisali su mi uznemirujuće poruke na mrežama svuda gde su mogli da me nađu, stvarno mi je život tih dana bio pakao i zapravo ja sam nešto više od godinu dana živela u potpuno izmenjenim okolnostima i sa konstantnim strahom i osvrtnjem ko ide iza mene. Onda tako posmatram osobe koje mene posmatraju u javnom prevozu, pa razmišljam da li bi ta osoba meni nešto mogla da uradi.”

(televizijska reporterka)

“Najveći šok sam doživela kada je zamenik predsednika Skupštine opštine pričao na jednoj sednici, koju sam ja pratila kao novinarka, pričao je o meni da je nemoguće da jedna žena koja nema decu može da priča o pravima deteta i onome što je potrebno u socijalnom i obrazovnom programu namenjenom deci, jer se ostali novinari koji su pratili Skupštinu uopšte nisu bavili tom tematikom. Ja sam imala neka pitanja od javnog interesa i on je doveo u pitanje kako neko ko nema decu može uopšte da priča o deci i zna šta je deci potrebno, na šta su se i žene odbornice vladajuće stranke smejale.”

(novinarka lokalnog medija u Vojvodini)

“Dešavalo mi se često da mi se sagovornici javljaju neprofesionalno posle snimljenog intervjua. Najčešće me pronađu na socijalnim mrežama, ali kako imaju broj telefona, često stižu poruke za odlaske na kafe, šetnje i večere čak i posle odbijanja. To se i mojim koleginicama stalno dešava.”

(novinarka na radiju)

“Zapravo smatram da je veoma malo kolega i koleginica upoznato sa tim šta je sve mobing, diskriminacija, seksualno uznemiravanje i na koji način se sve svakodnevno krše prava radnica i radnika. Procedure se veoma slabo ili nikako sprovode. Ne znam da je neko bio ozbiljno kažnjen.”

(novinarka na radiju)

“Kada dobijete više takvih odgovora koji nisu baš normalni, a ni po zakonu, dođete do toga da više ništa ne želite da prijavite, jer znate koji je epilog. Imala sam nekoliko takvih borbi sa sobom, ali sam rešila da prijavim bez ikakvih očekivanja da će se to rešiti u moju korist, ali neka ostane zabeleženo. Neka se zna koji su sve načini na koje su spremni kako bi uništili javnu reč, kritiku i kakav odnos moće biti prema novinarima.”

(novinarka lokalnog medija u Vojvodini)

7. Ključna saznanja iz intervjua sa ekspertima/ekspertkinjama

Mehanizmi i procedure zaštite uglavnom ne postoje ili su loše komunicirani unutar većine redakcija. Čak i kada interni dokumenti, procedure ili politike postoje, njima generalno nedostaje rodna perspektiva. Opšti utisak je da mehanizmi zaštite nisu dovoljno efikasni. Ne postoji dosledna praksa; sve i dalje zavisi od pojedinaca i razlikuje se od redakcije do redakcije.

Primećen je rastući trend u slučajevima seksualnog uznemiravanja medijskih radnica od strane sagovornika na terenu. Uz porast ovakvih incidenata usmerenih prema studentkinjama, stručnjaci sa kojima smo razgovarali primetili su i izloženost novinarki neprimerenim komentarima i udvaranjima od strane članova akademske zajednice.

„Postoji znatan broj novinarki koje to doživljavaju od ljudi iz akademske zajednice kada odu da uzmu izjave ili urade intervju. Zatim, tu su direktori javnih preduzeća, što je posebno česta pojava na lokalnom nivou. Visokopozicionirani političari ne toliko - prošlo je dosta vremena otkad sam čula za takav slučaj, ali mislim da je paradigmu postavio slučaj Bratislava Gašića i Zlatije Labović, koji je poslužio kao primer kako ne treba raditi.“

(Jovana Gligorijević, “Novinarke protiv nasilja”)

Stručnjakinja za pitanja rodne ravnopravnosti Andrijana Ćović ukazuje na veliki problem: nedostatak prikupljanja podataka o napadima na novinarke koje se suočavaju sa diskriminacijom kako unutar, tako i van redakcija.

Ona primećuje da su mehanizmi podrške koje nude novinarska udruženja i profesionalne grupe daleko jači od onih koje pružaju poslodavci - iako bi ova druga podrška, koja dolazi od urednika i menadžmenta, mogla biti i najvažnija.

Posledice takvih napada su profesionalne, zdravstvene i psihološke.

„Plašim se da će jedna od dugoročnih posledica biti odlazak novinara iz profesije jer je nebezbedna.“

(Andrijana Ćović)

Jedna od novinarki sa kojima je urađen dubinski intervju navela je da je promenila redakciju zbog onlajn napada.

„Prešla sam u medij koji ima manju vidljivost i koji je ređe na meti tih grupa - posebno desničarskih - samo da ne bih bila toliko izložena, jer mi je to ozbiljno uticalo na zdravlje. Ono što me najviše muči jeste to što nakon što pretrpите tako užasno zlostavljanje - koje ne pogađa samo vas, već i sve oko vas - osoba koja preti ostaje nekažnjena, dok su posledice po moj život zaista dalekosežne.“

Novinarke retko, ili gotovo nikada, ne prijavljuju seksualno uznemiravanje ili nasilje. Opšti utisak je da nemaju poverenja u institucije ili sistem; veruju da bi im istupanje u javnost samo donelo dodatnu izloženost.

U ovom kontekstu, postojanje grupe „Novinarke protiv nasilja“ osnovane 2017. godine, koja danas okuplja više od 90 novinarki, izuzetno je važno. Ova mreža pruža edukaciju i podršku.

„Mislim da je to važno jer stvara siguran prostor - sigurno mesto u društvu u kojem ima veoma malo, ako uopšte i ima, sigurnih mesta; naprotiv, ovo je veoma nebezbedno i nesigurno okruženje.“

(Sanja Pavlović, medijska stručnjakinja)

8. Zaključci i zapažanja

Podaci prikupljeni tokom našeg istraživanja potvrđuju pretpostavku da u Srbiji praksa ne prati usvojene zakonske okvire.

Drugim rečima, iako se u zakonodavnom smislu može reći da je ravnopravnost polova garantovana, a svi oblici diskriminacije i uznemiravanja zabranjeni, u stvarnosti se žene zaposlene u medijima suočavaju sa:

- nenadoknativo lošijim i neravnopravnim tretmanom u poređenju sa svojim muškim kolegama
- ekonomskom nesigurnošću na radnom mestu
- većom izloženošću napadima i pretnjama, posebno u onlajn sferi
- sveprisutnim, često neprepoznatim i normalizovanim, seksizmom i mizoginijom.

Karakteristična odlika položaja žena u novinarstvu jeste nesigurnost njihovog zaposlenja, što se ogleda u stalnoj i povećanoj potrebi za dokazivanjem u poslu.

Slučajevi koji bi se mogli svrstati u seksualno uznemiravanje retko se prijavljuju ili procesuiraju, delom i zbog toga što novinarke često veruju da problem mogu rešiti same, pa odlučuju da ga prijave tek kada situacija eskalira. One su takođe izložene neprimerenom udvaranju i komentarima sa seksualnom konotacijom, i to ne samo unutar redakcije, već i na terenu od strane sagovornika – što je trend koji stručnjaci počinju da primećuju. Do sada se pokazalo da ovakvo uznemiravanje najčešće dolazi od članova akademske zajednice.

Interni dokumenti koji uređuju oblast napada i uznemiravanja na radnom mestu uglavnom postoje u javnim medijskim servisima ili u manjim lokalnim medijima koji opstaju zahvaljujući donatorskom ili projektnom finansiranju.

Međutim, sagovornici i novinarke koje su popunile anketu istakli su da ovakva pravila retko rešavaju problem u praksi. U pojedinim slučajevima, nakon što su prijavile napad, žene su se našle u još gore položaju nego ranije – često obeležene (stigmatizovane) unutar same redakcije. U nekoliko primera, novinarke su prijavile da su izgubile posao nakon što su podnele žalbu. Neke su takođe izjavile da uopšte nisu upoznate sa tim da li u medijima u kojima rade uopšte postoje interni dokumenti ili mehanizmi za zaštitu od uznemiravanja.

Zajednički zaključak svih sagovornika jeste nedostatak poverenja u nadležne pravosudne organe – prvenstveno u policiju i tužilaštvo – zbog široko rasprostranjene pojave koja se može opisati kao nekažnjivost za napade na novinare.

Pretnje i uvredljivi komentari koje svakodnevno dobijaju na internetu često se umanjuju, odbacuju kao „ne tako ozbiljni” ili se objašnjavaju rečima da „ti ljudi zapravo ne misle to što kažu”. Zbog nedostataka u zakonodavstvu, tužioci odbacuju pretnje koje su izrečene ili napisane u kondicionalu (pogodbenom načinu), pa takvi slučajevi retko stižu do suda. Čak i kada stignu, novinarke ostvaruju povoljan ishod samo u slučajevima kada su napadači nepoznata lica koja ne obavljaju javne funkcije. Kada je izvršilac javni funkcioner ili osoba na poziciji moći, slučajevi uglavnom godinama stoje u fioci.

9. Preporuke

U srpskom medijskom sektoru od ključne je važnosti da se obezbedi jednak status za muške i ženske medijske radnike.

Međutim, pošto to zavisi od šireg društvenog konteksta, jasno je da je put do potpune rodne ravnopravnosti još uvek dugačak. Ono na čemu redakcije, uprkos tome, mogu da rade jeste usvajanje internih dokumenata i procedura za prijavljivanje i rešavanje slučajeva diskriminacije i uznemiravanja.

Istraživanje je takođe pokazalo da je obuka zaposlenih od ključne važnosti - ne samo za novinare, već i za urednike, druge medijske profesionalce i menadžment medija - kako bi se bolje razumelo šta sve spada u seksualno uznemiravanje ili diskriminaciju, kao i da bi se utvrdili najefikasniji načini za njihovo sprečavanje i/ili kažnjavanje.

Pored toga, neophodno je osigurati da zaposleni koji prijave ovakve slučajeve ne trpe posledice, zatim udaljiti počinioce iz njihovog neposrednog radnog okruženja, kao i pružiti ugroženim novinarkama neophodnu pravnu i psihološku podršku.

S obzirom na sve veći broj slučajeva u kojima su novinarke na terenu izložene fizičkim i verbalnim napadima - uključujući i seksualno uznemiravanje - od ključne je važnosti da se obezbedi lako dostupna i besplatna pravna i psihološka pomoć, kao i osnovna bezbednosna obuka o tome kako da se zaštite tokom izveštavanja.

U godini u kojoj je represija nad građanima, aktivistima i novinarima u Srbiji eskalirala do neviđenih razmera, i u kojoj je Evropska federacija novinara opisala stanje medijskih sloboda kao „vanredno”, ključno je prijaviti i dokumentovati svaku pretnju, verbalni ili fizički napad, kao i politički pritisak, i pozvati nadležne pravosudne organe da reaguju na ove prijave.

Ukoliko se javni narativ promeni i napadi na novinare više ne budu prolazili nekažnjeno, postoji stvarna mogućnost za vraćanje poverenja u pravosuđe - sistem u koji novinarke trenutno imaju dvostruko nepoverenje: i kao novinari i kao žene.

